

Падалко Д.В.
студент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СПВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ

Згідно з ч. 2 ст. 18 КК спеціальний суб'єкт злочину має місце там, де злочин вчиняє лише певна особа. Таким чином, спеціальний суб'єкт – це суб'єкт злочину, який крім загальних ознак (фізична особа, осудності і віку) наділений ще й додатковими ознаками, які і визначають його відповідальність за певною статтею КК. У зв'язку з цим і виникає питання: чи можливо співучасть у таких злочинах осіб, які не мають ознак спеціального суб'єкта? Чи можуть ці особи підлягати кримінальній відповідальності за ті злочини, суб'єкт вчинення яких є спеціальним?

У статтях КК про співучасть немає прямої вказівки на вирішення цього питання. КК не зазначає, що співучасть у злочинах зі спеціальним суб'єктом неможливо. Це питання прямо передбачено щодо злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), спеціальним суб'єктом яких є військовослужбовець. Наприклад, в ч. 3 ст. 401 прямо зазначено, що співучасть у військових злочинах осіб, не зазначених у цій статті (тобто не військовослужбовців), тягне за собою відповідальність за відповідними статтями глави XIX Особливої частини КК про військові злочини.

Такий стан в кримінальному праві є загальноновизнаним і щодо інших злочинів зі спеціальним суб'єктом: особи, які не є спеціальними суб'єктами, можуть відповідати за співучасть у цих злочинах. При цьому виконавцем цих злочинів може бути тільки спеціальний суб'єкт, а як організатор, підбурювач, пособник можуть виступати й інші особи, які не наділені ознаками спеціального суб'єкта. Іноді об'єктивна сторона деяких злочинів описується в законі (диспозиції) так, що вона не виключає як співвиконавців і осіб, які не є спеціальними суб'єктами. Виходячи з цих положень, можна сформулювати кілька висновків:

1) виконавцем злочину з спеціальним суб'єктом може бути тільки особа, що володіє ознаками спеціального суб'єкта (наприклад, виконавцем отримання хабара є лише службова особа, ознаки якої описані в примітках до статей 364 і 368);

2) якщо ж злочин із спеціальним суб'єктом характеризується тим, що частина його об'єктивної сторони може бути виконана особою, яка таким (спеціальним) суб'єктом не є, останній підлягає відповідальності як співвиконавець, за статтею, яка передбачає злочин зі спеціальним суб'єктом Об'єктом.

Вирішення цієї проблеми не отримало в правовій літературі і судовій практиці одностайного рішення. В одних випадках при вчиненні вказаних злочинів допускається співучасть у формі співвиконавства і пропонується кваліфікувати дії всіх осіб, які брали безпосередню участь у скоєнні злочину

тільки за відповідною статтею Особливої частини КК, яка встановлює відповідальність за злочин зі спеціальним суб'єктом. В інших стверджується, що при співучасті співвиконавство в таких злочинах неможливо, а дії, що здійснюються особами, які не є спеціальними суб'єктами, слід розглядати як складну форму співучасті в злочині і кваліфікувати їх за статтями Особливої частини КК, а також за ст. 27 КК як організаторство, підбурювання, пособництво у вчиненні злочину зі спеціальним суб'єктом. Згідно ч. 2 ст. 27 КК виконавцем аналізованих злочинів можуть бути тільки спеціальні суб'єкти. Участь же в скоєнні цих злочинів інших осіб, які не є спеціальними суб'єктами, не перетворює їх в останні, хоча б вони фактично і виконали певну частину об'єктивної сторони.

Особи, які не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть виступати як організатори, підбурювачі, пособники того злочину, виконавцем якого є спеціальний суб'єкт.

Ці співучасники несуть відповідальність за певною частиною ст. 27 і тією статтею КК, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем, – спеціальним суб'єктом. Наприклад, приватна особа, яка організувала дачу-одержання хабара, несе відповідальність за ч. 3 ст. 27 і за відповідною частиною ст. 368.

Приклад ППВС

Суб'єктом злочину зі спеціальним суб'єктом може бути лише особа, котрій властиві ознаки спеціального суб'єкта (наприклад, суб'єкт отримання хабара – це тільки службова особа, ознаки якої описані в примітках до статей 364 та 368 КК України). Так, згідно з п. 16 постанови ПВСУ № 5 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво», хабар належить визнавати одержаним за попередньою змовою групою осіб, якщо злочин спільно вчинили декілька службових осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до його початку, про це домовилися (як до, такі після надходження пропозиції про давання хабара, але до його отримання).

Співвиконавцями слід вважати службових осіб, які одержали хабар за виконання чи невиконання дій, що їх кожна з них могла чи повинна була виконати з використанням службового становища. Для кваліфікації одержання хабара як вчиненого за попередньою змовою групою осіб не має значення, як були розподілені ролі між співвиконавцями, чи всі вони повинні були виконувати чи не виконувати дії, обумовлені з тим, хто дав хабар, чи усвідомлював він, що в одержанні хабара беруть участь декілька службових осіб. Злочин вважається закінченим з моменту, коли хабар прийняв хоча б один зі співвиконавців. Отже, вчинення цього злочину за попередньою змовою групою осіб може бути вчинено тільки спеціальними суб'єктами, які є співвиконавцями.

З попереднього випливає, що виконавцем злочину зі спеціальним суб'єктом може бути тільки цей спеціальний суб'єкт. Так, згідно з п. 3 постанови ПВСУ № 15 від 26 грудня 2003 р. «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень», виконавцем (співвиконавцем) злочину, відповідальність за який передбачено ст. 365 КК України, може бути лише службова особа.

Приклад з судової практики від 17 травня 2007

Для кваліфікації дій особи, винної у використанні завідомо підроблених виборчих документів за ч. 2 ст. 185 ККУ, необхідна наявність спеціального суб'єкта злочину – вчинення його членом виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидатом, його уповноваженим представником, уповноваженою особою політичної партії(блоку), членом ініціативної групи референдуму.

Звинувачені визнані винними в тому, що 21 листопада 2004 року використали підроблені виборчі документи, тобто незаконно повторно взяли участь у голосуванні на виборах Президента України за підробленими виборчими документами на виборчій дільниці № 130 виборчого округу № 183 Нововодолазького району Харківської області, розташованого у приміщенні загальноосвітньої школи у с. Ольховатка.

Вирок щодо звинувачених змінився: перекваліфікували їхні дії з ч. 2 ст. 185 ККУ на ч. 1 ст. 185 ККУ і призначили їм покарання у вигляді позбавлення волі до 2 та до 1 року.

В данному випадку злочин міг бути вчинений тільки спеціальним суб'єктом.

Погляди науковців

Окремі вчені для вирішення даної проблеми пропонують закріпити поняття співвиконавця як особи, яка безпосередньо брала участь у вчиненні злочину спільно з виконавцем, але не володіє його спеціальними ознаками, в якості окремого виду співучасників. Однак при такому підході виникає питання про доцільність загалом виділення спеціальних суб'єктів злочину у кримінальному законодавстві.

Другий підхід заперечує співвиконавство осіб, які не мають ознак спеціального суб'єкта, у злочинах, які можуть бути вчинені лише певною особою. На думку А. В. Васильєвського, якщо складом злочину передбачено спеціальний суб'єкт, то особи, які не є таким, визнаються не співвиконавцями, а іншими співучасниками, не залежно від фактичного виконання об'єктивної сторони.

Дану пропозицію підтримує М. І. Панов, оскільки згідно з ч. 2 ст. 27 КК виконавцем розглядуваних злочинів можуть бути спеціальні суб'єкти, участь же у вчиненні цих злочинів інших осіб, які не є спеціальними суб'єктами, не перетворює їх на останні, хоча вони фактично виконали певну частину об'єктивної сторони злочину.

Спираючись на висловлені вище положення, не можна зробити одноставного висновку, але деякі вчені вважають можливим співучасть у злочині зі спеціальним суб'єктом осіб, які не є спеціальними суб'єктами.

Особи, що не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть бути організаторами, підбурювачами, пособниками того злочину, виконавцем якого є спеціальний суб'єкт. Згідно з п. 3 вищевказаної постанови ПВСУ, організаторами, підбурювачами, пособниками перевищення влади чи службових повноважень можуть визнаватись як службові, так і неслужбові особи. Дії таких співучасників потрібно кваліфікувати за відповідними частинами статей 27 та 365 КК України.

Такі співучасники несуть відповідальність за тією статтею КК України, що передбачає злочин, вчинений виконавцем – спеціальним суб'єктом. Наприклад, приватна особа, що організувала давання-одержання хабара, несе відповідальність за ч. 4 ст. 27 і за відповідною частиною ст. 368 КК України.

Якщо ж злочин зі спеціальним суб'єктом характеризується тим, що частина його об'єктивної сторони може бути виконана особою, котра не є спеціальним суб'єктом (особливий випадок), останній підлягає відповідальності як співвиконавець (приміром, жінка, що за допомогою фізичного насилля чи погроз сприяє гвалтівнику у вчиненні зґвалтування іншої жінки, несе відповідальність як співвиконавець злочину, передбаченого ст. 152 КК України).

Але на мою думку, для того щоб уникнути будь-яких дискусій та розбіжностей з цього питання необхідне законодавче закріплення.

Папій Т.О.

студентка,

Науковий керівник: Бражник А.А.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Одним із перспективних напрямів розвитку кримінального права України є дослідження питання кримінальної відповідальності юридичних осіб, наукові дискусії щодо якого не припиняються з моменту проведення кримінально-правових реформ після розпаду СРСР. Згідно з чинним Кримінальним кодексом України, юридична особа не визнається суб'єктом злочину. Однак у 2013 році Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» до Загальної частини Кримінального кодексу (далі – КК) було внесено розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Такі дії вітчизняного законодавця викликали нову хвилю обговорень досліджуваного питання в аспекті як юридичної природи таких заходів кримінально-правового характеру, так і загалом доцільності запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Таким чином, виникає необхідність проаналізувати різні наукові точки зору стосовно окресленої проблеми в контексті вітчизняної науки кримінального права та сучасних реалій життя.

Перш за все, варто звернутися до іноземного досвіду правового регулювання кримінальної відповідальності юридичних осіб. Даний інститут не є новим для багатьох країн світу різних правових систем. Загалом,